

AUTIZM SINDROMLI BOLALAR

ADPI Maktabgacha ta'lim fakulteti

logapediya yo'nalishi 101-guruh

talabasi **Abduqodirova Sarvinoz Xayrullo qizi**

Ilmiy rahbar: **Jo'raxo'jayev Muhammadaziz Xalilxo'ja o'g'li**

Anotatsiya: Ushbu tezida autizm sindromiga chalingan bolalar haqida bo'lib. U kasallikning kelib chiqish sabablari va oldini olish usullari haqida yoritilgan.

Аннотация: В этой диссертации речь идет о детях с синдромом аутизма. В нем освещаются причины возникновения заболевания и методы профилактики.

Anotation: this thesis is about children with autism syndrome. He covered the causes of the origin of the disease and methods of prevention.

Kalit so'zlar: autizm, sindrom, yovvoyilik, simptom

Ключевые слова: аутизм, синдром, дикость, симптом

Keywords: autism, syndrome, wildness, symptom

Autizm keng ma'noda, odatda aloqaga kirishmaslik, "yovvoyilik" aloqadan o'zini olib qochish, o'zining dunyosida yashash ma'nosini anglatadi. Autizm bu atama 40 yil oldin yuzaga kelgan munozarali, lekin ba'zilarining bahslashib kelishicha shaxsga (odatda bolaga) "austistiklik" deb tashxis qo'yish mumkin.

Autizm (grekcha "autos"-"o'zim") degan ma'noni anglatadi. Bu ruhiyatning o'ziga xos holati bo'lib, bemor tashqi olam, atrofdagilar bilan muloqot qilishni istamaydi. U yolg'izlikni yoqtiradi. Yana bir xil xatti-harakat va shunday so'zlarni takrorlaydi. Kasallikka doir "autizm" terminini fanga 1912-yil E. Bleyler kiritgan. Uning fikricha xasta odam o'z olamida yashaydi. Fikrlashishi boshqalarnikiga o'shamaydi. Ularning xatti-harakatlari real voqelik bilan bog'liq emas. Bemorlarning harakatlarida hissiy kechinmalar asosiy o'rin tutadi. Bu kasallik sindromi o'g'il bolalarda qiz bolalarga nisbatan ko'p uchrashi aniqlangan. Olimlarning fikricha autizm kasalligini kelib chiqish sabablaridan biri bu-homilaning ina qornidalik paytida ma'lum bir turdagi oqsillarning yetishmasligi, ikkinchisi esa organizimda ikki xil og'ir metalning (qo'rg'oshin va simob) ko'payib ketishi, uchinchi sabab atrof muhitning ekologik buzilishi va homiladorlik vaqtida kuchli stress holatlarini kechirishi.

Autizm - bu nerv sistemasi rivojlanishning buzilishi bo'lib, birinchi marta go'daklik yoki bolalik davrida kuzatilgan namoyon bo'lishi va buzilishning odatda remissiyasiz davom etishi bilan tavsiflanadi. Go'daklik davrida noqulaylik reaksiyasining buzilishi, zaif ovozli ogohlantirishlarga va atrof-muhitdagi kichik o'zgarishlarga javoban qo'rquv va yig'lashning haddan tashqari zo'ravonlik reaksiyalari, ammo kuchli ogohlantirishlarga zaif reaksiyalar kabi alomatlar diqqatni tortadi; ovqatlanish holatiga reaksiyaning zaiflashishi ham bo'lishi mumkin. Bolalarda "jonlantirish kompleksi" ning reaksiyalari buziladi, ular kattalar bilan muloqot qilish uchun affektiv tayyorlik bilan tavsiflanadi. Shu bilan birga, animatsiya reaksiyasining tarkibiy qismlari kattalar yo'qligida paydo bo'ladi va jonsiz narsalarga, masalan, to'shakda osilgan o'yinchoqqa ishora qiladi. Simptomlar

odatda kattalarda davom etadi, garchi ko'pincha yengilroq shaklda bo'lsa ham. Autizmni aniqlash uchun bitta alomat etarli emas, buning uchun xarakterli triada talab qilinadi: ijtimoiy munosabatlarning yo'qligi, buzilgan o'zaro aloqa, cheklangan manfaatlar va takrorlanuvchi xatti-harakatlar namoyishi.

Oziq-ovqatdagi selektivlik kabi boshqa jihatlar ham autizmda keng tarqalgan, ammo tashxisda ahamiyatli emas. Autizm - bu yopiq ichki hayotning ustunligi, tashqi dunyodan faol chekinish va his-tuyg'ularning zaifligi tavsiflangan holat desak adashmagan bo'lamiz. Bundan tashqari autizm kasalligi belgilarning kengayishi ya'ni rivojlanishdan orqada qolish belgilari Reta sindromi, Aspergera sindromi va autizmning klassik simptom komplekslarining ko'p uchrashi, shuningdek kasallik haqida ma'lumotlar ko'paymoqda ilgari tortinchoq uyatchang va shizofreniyaga moyil bolalarni "g'ayritabiiy bolalar" deyishgan bo'lsa hozirgi kunda bunday bolalarni austik bolalar (autizm) deyishmoqda.

Bolalarda autizmning sabablari hali ham noma'lum, ammo kasallikning rivojlanishiga turtki bo'lishi mumkin bo'lgan gipotezalar ro'yxati ishlab chiqilgan va klinik jihatdan tasdiqlangan: genetik moyillik, homiladorlik paytida homila mutatsiyalari, ba'zi vaksinalarning oqibatlarini (gipoteza inkor etib bo'lmaydigan tasdiqni topmagan), rivojlanish paytida homilaning va hayotning birinchi oylarida bolaning miyasi shikastlanishi, miya yarim sharlarining o'zaro ta'sirining buzilishi, tanadagi serotoninning noto'g'ri almashinuvi, xomilaning rivojlanish bosqichida xromosomada izdan chiqish holatlari, ona qornida rivojlanish bosqichida yuzaga keladigan tug'ma nuqsonlar. Autizmning deyarli barcha holatlarida kasallik bolalik davrida aniqlanadi. Vaqt o'tishi bilan kasallikning namoyon bo'lishi va alomatlari o'zgarib borgan va rivojlanmaydi, ular shunchaki autizmga chalingan bola balog'at yoshiga etganida sezila boshlaydi. Ammo kamdan-kam hollarda autizm balog'at yoshida paydo bo'lishi mumkin. Kattalardagi autizm-bu miya tuzilishidagi jiddiy o'zgarishlar bilan birga keladigan ijtimoiy o'zaro ta'sirning izdan chiqishi. Voyaga yetgan kasallik atipik autizm deb ataladi. Ushbu yoshdagi autizmning sabablari ham to'liq tushunilmagan. Kasallikning rivojlanishiga turtki bo'lib xizmat qiladigan tasdiqlangan omillarning to'liq ro'yxati yo'q. Ammo kattalik davrida autizmning paydo bo'lishi tabiati to'g'risida bir qator nazariyalar mavjud. Sabab bo'lishi mumkin: surunkali depressiya, ruhiy kasalliklar, miya shikastlanishi.

Autizmda miyaning ko'plab sohalarida o'zgarishlar qayd etilgan, ammo ularning qanday rivojlanishi aniq emas. Ota-onalar odatda bolaning hayotining dastlabki ikki yilida buzilish belgilarini sezadilar. Erta xulq-atvor va kognitiv aralashuv bolada o'z-o'ziga yordam ko'rsatish, ijtimoiy o'zaro ta'sir va muloqotni rivojlantirishga yordam berishi mumkin bo'lsa-da, hozirda autizmni to'liq davolay oladigan ma'lum usullar mavjud emas. Balog'atga yetganidan so'ng, kamdan-kam bolalar mustaqil hayotga o'tishga muvaffaq bo'lishadi, ammo ba'zilar muvaffaqiyatga erishadilar. Bundan tashqari, ularning ba'zi vakillari shifo izlamoqda, boshqalari autizm kasallikdan ko'ra ko'proq "maxsus", muqobil holat deb hisoblashadi.

Xulosa: Autizmning sabablari to'liq o'rganilmagan bo'lsa-da, genetik omillar va atrof-muhit faktorlari birgalikda ta'sir ko'rsatishi mumkin. Autizm spektri keng bo'lib, har bir insonda uning alomatlari va darajasi o'ziga xos bo'ladi. Erta tashxis va qo'llab-quvvatlash terapiyalari, masalan, nutq, ijtimoiy va xulq-atvor terapiyalari, bolalarga o'z salohiyatlarini to'liq amalga oshirishga yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.U. Xamidova. "Maxsus pedagogika" Toshkent-2018 yil [95-112betlar]
2. Raximova, N. (2018). Autizm spektri buzilishlari bo'lgan bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish. Tibbiyot fanlari doktori dissertatsiyasi, Toshkent.
3. Mahmudova, Z., & Turaev, I. (2015). Autizm va uning erda tashxisi: O'zbekistonda o'rganish va qo'llash imkoniyatlari. O'zbekiston tibbiyot jurnalida.

4. Saidova, N. (2020). Autizm spektri buzilishlariga ega bolalar uchun reabilitatsiya dasturlari. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi nashriyoti.
5. Shodmonova, G. (2017). Autizmni erta davolashning psixologik va pedagogik aspektlari. O'zbekiston pedagogika jurnalida.